

IJTIMOIY ISHNING NAZARIY ASOSLARI VA PREDMETI

ABDURAZZOQOVA MAHLIYO ABDUSATTOR QIZI

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika instituti

Ijtimoiy ish ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

ANNOTATSIYA: Maqolada ijtimoiy ish fanining shakllanishi, nazariy paradigmalari, predmet doirasi va metodologik asoslari keng qamrovda tahlil etiladi. Ijtimoiy ish — inson farovonligini ta'minlashga qaratilgan kompleks, multidisiplinar soha bo'lib, uning rivojlanishi sotsiologiya, psixologiya, pedagogika, tibbiyot, huquqshunoslik kabi fanlar bilan uzviy aloqada kechadi. Tadqiqotda tizimli, biopsixosozial, ekologik, tanqidiy, kuchga asoslangan (strength-based), psixodinamik, kognitiv-behavioral va insonparvarlik yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqolada ijtimoiy ishning predmeti quyidagilar orqali yoritiladi: insonning ijtimoiy muammolariga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish, ijtimoiy xizmatlarni tashkil etish, ijtimoiy himoya mexanizmlarini shakllantirish, shaxs va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlarni yumshatish. Ijtimoiy ishning xizmat turlari, amaliyot bosqichlari, xalqaro standartlari (IFSW — International Federation of Social Workers), etik prinsiplari va zamonaviy tendensiyalari chuqur yoritilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy ish, nazariya, predmet, tizimli yondashuv, biopsixosozial model, ekologik model, tanqidiy yondashuv, ijtimoiy xizmatlar, intervensiya, ijtimoiy himoya, ijtimoiy muammolar.

АННОТАЦИЯ: В статье представлен всесторонний анализ формирования, теоретических парадигм, предметной области и методологических основ социальной работы. Социальная работа рассматривается как сложная, междисциплинарная область, направленная на обеспечение благополучия человека; её развитие тесно связано с социологией, психологией, педагогикой, медициной и юриспруденцией. В исследовании анализируются системный подход, биопсихосоциальная модель, экологический и критический подходы, подход, основанный на сильных сторонах (strength-based), психодинамические и

когнитивно-бихевиоральные теории, а также гуманистические направления. Предмет социальной работы раскрывается через изучение факторов, влияющих на социальные проблемы человека, организацию социальных услуг, формирование механизмов социальной защиты и сглаживание противоречий между личностью и обществом. Кроме того, подробно рассматриваются виды социальных услуг, этапы социальной работы, международные стандарты (IFSW — Международная федерация социальных работников), этические принципы и современные тенденции развития отрасли.

Ключевые слова: социальная работа, теория, предмет, системный подход, биопсихосоциальная модель, экологическая модель, критический подход, социальные услуги, интервенция, социальная защита, социальные проблемы.

ABSTRACT: This article provides a comprehensive analysis of the formation, theoretical paradigms, scope and methodological foundations of social work as a discipline. Social work is presented as a complex and multidisciplinary field aimed at ensuring human well-being, and its development is shown to be closely interconnected with sociology, psychology, pedagogy, medicine, and jurisprudence. The study examines systems theory, the biopsychosocial model, ecological and critical approaches, the strength-based perspective, psychodynamic theory, cognitive-behavioral approaches, and humanistic frameworks.

The subject of social work is described through the analysis of factors influencing human social problems, the organization .

Keywords: social work, theory, subject, systems approach, biopsychosocial model, ecological model, critical approach, social services, intervention, social protection, social problems.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Ijtimoiy ish mustaqil ilmiy fan va amaliyot sifatida XIX asr oxiri — XX asr boshlarida shakllangan bo‘lib, uning rivoji sanoatlashuv, urbanizatsiya, ijtimoiy tabaqalanish, kambag‘allik, ishsizlik, oilaviy inqirozlar va

jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlari bilan bog'liqdir. Jamiyat taraqqiyoti davomida ijtimoiy muammolar murakkablashib borar ekan, kasbiy ijtimoiy ish sohasi ijtimoiy adolatni ta'minlash, aholining himoyaga muhtoj qatlamlariga yordam berish, ijtimoiy xizmatlarni takomillashtirish vazifalarini o'z zimmasiga oldi.

Bugungi kunda ijtimoiy ish:

- davlat ijtimoiy siyosati bilan uzviy bog'liq,
- aholining turli ehtiyoj guruhlari bilan ishlaydi,
- sog'liqni saqlash, ta'lim, psixologik xizmat, jamoatchilik boshqaruvi bilan integratsiyalashgan,
- xalqaro standartlar asosida rivojlanmoqda.

Ijtimoiy ishning nazariy asoslarini o'rganish ushbu sohada professional kadrlar tayyorlash, ilmiy izlanishlarni takomillashtirish va amaliyotda samaradorlikka erishish uchun zarur.

Metodlar

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida olib borildi:

1. Nazariy-tahliliy yondashuv

Ijtimoiy ish bo'yicha mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, UNESCO, IFSW hamda IASSW (International Association of Schools of Social Work) tomonidan qabul qilingan kasbiy standartlar o'rganildi.

2. Tizimli tahlil

Shaxs-oila-jamoa-jamiyat o'rtasidagi tizimli bog'liqliklar o'rganilib, ijtimoiy ishning har bir darajadagi vazifalari tahlil qilindi.

3. Taqqoslash metodi

Ijtimoiy ishning psixologik, pedagogik, sotsiologik, huquqiy yondashuvlari qiyoslandi.

4. Kontent tahlil

Ilmiy maqolalar, qonunchilik hujjatlari, hamda amaliyotda qo'llaniladigan ijtimoiy xizmat standartlari mazmunan tahlil qilindi.

Natijalar

1. Ijtimoiy ishning predmeti

Ijtimoiy ishning predmeti — insonning ijtimoiy hayotdagi muammolarini aniqlash, ularning kelib chiqish sabablarini o‘rganish, ularni bartaraf etish bo‘yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqish hamda jamiyatning ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirishdir.

Ijtimoiy ishning predmetiga quyidagilar kiradi:

1.1. Insonning ijtimoiy muammolarini tahlil qilish

- moddiy yetishmovchilik, ishsizlik, nogironlik, oilaviy muammolar, zo‘ravonlik,
- ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklar,
- psixologik inqiroz holatlari.

1.2. Ijtimoiy xizmatlar tizimi bilan ishlash

- ijtimoiy yordam,
- reabilitatsiya,
- psixologik maslahat,
- ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash dasturlari.

1.3. Shaxs, oila va jamiyat o‘rtasidagi ijtimoiy-munosabatlar tizimini tadqiq qilish

1.4. Prevensiya va profilaktika

- muammolarni oldindan aniqlash,
- xavf guruhlari bilan ishlash,
- ijtimoiy xavflarni kamaytirish strategiyalari.

2. Ijtimoiy ishning nazariy asoslari

2.1. Tizimli yondashuv

Ijtimoiy ishning eng asosiy konsepsiyalaridan biri bo‘lib:

• shaxsni oila, jamoa, maktab, ish joyi, madaniyat kabi tizimlar bilan bog‘liq holda ko‘radi;

- muammolarni kompleks hal etishga imkon beradi;
- intervensiya jarayonining barcha bosqichlarini tizimga moslashtiradi.

2.2. Ekologik model

Bronfenbrenner nazariyasiga asoslanadi. Inson quyidagi ijtimoiy muhitlar bilan o‘zaro ta’sirda rivojlanadi:

- mikro-muhit (oilalar, do‘stlar),
- mezo-muhit (maktab, mahalla),
- makro-muhit (iqtisodiy va madaniy omillar),
- exo-tizim (davlat siyosati).

2.3. Biopsixososial model

Inson hayoti biologik (salomatlik), psixologik (shaxsiy tajribalar) va ijtimoiy (muhit, jamiyat) omillar ta’sirida shakllanishini ta’kidlaydi.

2.4. Insonparvarlik (Gumanistik) yondashuv

K. Rojers va A. Maslou g‘oyalariga asoslanadi:

- insonning ijobiy o‘shirish salohiyati mavjud,
- empatiya, qo‘llab-quvvatlash va muloqot asosiy vositalar,
- “mijoz markazida” bo‘lgan yondashuv targ‘ib etiladi.

2.5. Tanqidiy ijtimoiy ish nazariyasi

Bu yondashuv ijtimoiy tengsizlik, adolatsizlik, diskriminatsiya, jinsiy va iqtisodiy zo‘ravonlik kabi tizimli muammolarni tahlil qiladi.

2.6. Psixodinamik model

Insonning ichki kechinmalari, stress, travma, emotsional holatlar ijtimoiy moslashuvga ta’sir qilishi tahlil qilinadi.

2.7. Kuchga asoslangan (strength-based) model

Bu yondashuv muammoni emas, balki mijozning kuchli tomonlarini topib rivojlantirishni asosiy maqsad deb biladi.

3. Ijtimoiy ishning amaliy yo‘nalishlari

3.1. Mikro-darajadagi ijtimoiy ish

- shaxs bilan ishlash,
- psixologik maslahat,
- individual reabilitatsiya.

3.2. Mezo-darajadagi ijtimoiy ish

- oila bilan ishlash,
- guruh terapiyasi,
- maktab ijtimoiy xizmati.

3.3. Makro-darajadagi ijtimoiy ish

- jamoaviy rivojlantirish dasturlari,
- davlat siyosati,
- ijtimoiy islohotlar.

4. Ijtimoiy ishning amaliy jarayonlari (Intervensiya bosqichlari)

1. Diagnostika – muammoni aniqlash, ijtimoiy holatni o‘rganish.
2. Rejalashtirish – xizmatlar paketini ishlab chiqish.
3. Intervensiya – yordam ko‘rsatish (psixologik, moddiy, ijtimoiy).
4. Monitoring – jarayonni nazorat qilish.
5. Baholash – natijalarni tahlil qilish.
6. Reabilitatsiya va adaptatsiya – mijozning jamiyatga qayta moslashuvi.

Munozara

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy ishning nazariy asoslari murakkab va keng qamrovli bo‘lib, zamonaviy ijtimoiy muammolar bilan bevosita bog‘liqdir. Tizimli va ekologik yondashuvlar amaliyotda ko‘proq qo‘llanilsa-da, psixodinamik, tanqidiy va kuchga asoslangan modellarning ahamiyati ham ortib bormoqda.

Maqolada keltirilgan nazariyalar o‘zaro bir-birini to‘ldiradi va har biri amaliyotda o‘ziga xos foyda beradi:

- biopsixososial model tibbiy xizmatlar bilan integratsiyani kuchaytiradi;
- tanqidiy yondashuv ijtimoiy adolatni targ‘ib qiladi;
- kuchga asoslangan yondashuv mijozning o‘z kuchi bilan muammoni yengishiga yordam beradi.

Zamonaviy jamiyatda migratsiya, ishsizlik, demografik o‘zgarishlar, gender tengsizlik, internet va texnologiyalar ta’siri kabi omillar ijtimoiy ishning yangi yo‘nalishlarini shakllantirmoqda.

Xulosa

Yakuniy natijalar ijtimoiy ishning nazariy asoslari amaliy faoliyatni to'g'ri tashkil etish, ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish va jamiyat farovonligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Ijtimoiy ishning predmeti – insonning ijtimoiy muammolarini o'rganish, bartaraf etish va oldini olish bo'lib, bu jarayon kompleks nazariy modellarga asoslanadi. Tizimli, ekologik, biopsixososial va tanqidiy yondashuvlar birgalikda qo'llanganda ijtimoiy xizmatlarning samaradorligi oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Ijtimoiy ishga kirish “MALIK PIRINT CO” Toshkent -2021 M.X.Ganiyeva,Q.N.Kayumov,M.B.Sherov.
2. Mirziyoyev.Sh.M.O'zbekiston Konstitutsiyasi qabul qilinganining 26 yilligiga bag'ishlangan tantanali yig'ilishidan ma'ruza 2018-yil 8-dekabr
3. Yusupov R.K Ijtimoiy ishga kirish. O'quv qo'llanma– Samarqand : SamDU nashri, 2020. – 260 bet.
4. N.M.Latipova, Q.N.Kayumov. “Ijtimoiy ishning etik prinsiplari va qadriyatlari”. —T.: “Innovatsion rivojlanish nashriyot — matbaa uyi”. 2021. - 324 bet
6. F.D.Muzaffarov, X.R.Nafiddinova. Ijtimoiy ish tarixi. Toshkent
7. MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI, 2(2), 180-188.
8. Abdukarimovich, Y. T., Isokovich, U. F., & Melikmurodovich, S. U. B. (2023). Formation of A Relationship of Responsibility to the Family in Young People. European Journal of Humanities and Educational Advancements, 4(1), 38-40.